

שמעתא עמיקתא

גליון תנ"ט | פרשת וישב | תשפ"א | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב'

הלכות מצויות לחנוכה

חלק שני

מצות הרלקת נרות חנוכה

פתילות

פתילות הכשרות לנ"ח

כל הפתילות כשרות לנר חנוכה, ואף על פי שאין האור נתלה יפה באותן הפתילות. נש"ע (סי' תרע"ג סעי' א). ולא חוששים שמא יכבו, משום דקיי"ל כבתה אין זקוק לה, כי אחר שהדליק נעשה זכר לנס ונגמרה המצוה. (מ"ב ס"ב ס"א).

הידור בפתילות

מצוה מן המובחר ליקח לפתילה צמר גפן או חוטי פשתן. (מ"ב ס"ב ס"א).

פתיל צף המכוסה בשערה

המדליק בפתיל צף המכוסה בשערה, אף על פי שהדלקה עושה מצוה, מכל מקום נחשב כמדליק בשמן זית משום שהשערה נמסה מיד. (הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג עמי רמא), שבט הלוי (ח"ח סי' קנז), הגר"ש"א זצ"ל (הליכוי פ"טו אות ד) ואור לציון (ח"ד פמ"ד אות ח). דלא כהגר"ש"א פ"ט זצ"ל (מ"ב פתילות משומשות

אין חוששים לפתילות להחליפן, עד שיכלו. נש"ע (סי' תרע"ג סעי' ד). ואין בזה בזיון מצוה כי אדרבה הם נוחות להידלק יותר כשהן מודלקות כבר. (מ"ב ס"ב ס"א). ומי"מ יש נוהגים לחדש הפתילות כל לילה, לפי שבכל לילה היה הנס מתחדש ומשום זכר למקדש שהיו מחליפים הפתילות כל יום. נש"ע בכל בו (סי' מד מובא בדר"מ אות ו) ובמאירי (שבת כא. ד"ה זו שבארנו), וכן הביא הכ"ח (שם אות עב).

הבהוב הפתילות

יש שנחגו להבהב הפתילות לפני ההדלקה. [מנהג החזו"א (נר חנוכה דיני ומנהגי החזו"א אות ה)].

הידור בחנוכה ובנרות

הידור מצוה במנורה ובנרות

טוב לעשות מנורה יפה לפי כחו, וכן הנרות יעשה יפים. (מ"ב ס"ב תרע"ג ס"ק כח). ועיי בתשובות והנהגות (ח"ה רס"י רכג) שכת' שהרוצה לקיים ההידור להדליק במנורה של כסף במילואו, ידליק ג"כ בכוסיות מכסף. אולם השבט הלוי (ח"ח סי' קנז) כתב דהכוסיות אפי' אינם מכסף בטלים לעיקר המנורה ויש בזה משום זה א"ל ואנוהו. ועיי עוד בכה"ח (סי' תרע"א אות ט) ובערוה"ש (סי' תרע"ב אות ט).

בית חנוכה

טוב לעשות אף בית חנוכה נאה. נש"ע בספר חסידים (סי' קכ"ט ורעה) ובמ"ב (סי' תרע"ג ס"ק כח). והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא גליון פ"ב.

עשיית מלאכה כשהנרות דולקים

ימי חנוכה מותרין בעשיית מלאכה, אלא שנהוגות הנשים שלא לעשות מלאכה. נש"ע (סי' תר"ט סעי' א). ודוקא נשים לפי שנעשה נס על ידיהם. ומי"מ יש מקומות שגם האנשים מחמרים בזה. (מ"ב ס"ב ס"א).

מאיזה זמן יש להמנע מעשיית מלאכה

הנהוגים להימנע מעשיית מלאכה, נמנעים על זמן שהנרות דולקים בבית (כדי לעשות היכר שאסור להשתמש לאורח) והוא כחצי שעה. נש"ע (שם) מ"ב ס"ב ס"א. ובמקום שנהגו (האנשים או הנשים) איסור מלעשות מלאכה כל היום, יש למחות בידם, כי הבטלה עבירה היא ומביאה לידי שעמום. (מ"ב ס"ב ס"א).

עשיית מלאכה כשאינו בביתו

אפילו אם אינו בביתו בשעה שמדליקין גם עבורו, יש לו להימנע מלעשות מלאכה (לנוהגים בכך), ומי"מ אם הוא שכיר אין עליו להימנע מעבודתו. (הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פליג אות ב).

מאיזה מלאכות יש להיזהר

י"א שלא נהגו להימנע מכל מלאכה, אלא בתפירה וכדו', אבל לא בבישול וכדו' (הגר"ש"א זצ"ל (מבית לוי ח"י ע"מ ג), כי לא קבלו אלא מלאכות האסורות בחול המועד. (הגר"ש"א זצ"ל (נר חנוכה פי"א הגה מדד). ומי"מ מלאכה שיש בה משום עמל וטרחו יש להימנע בכל אופן. (הגר"ש"א זצ"ל (שם) והגר"ש"א זצ"ל (שם)). ויש מי שאומר שהמנהג שלא לעשות שום מלאכה שיש בה היסח הדעת, אפילו בישול ואפיה, וכביסה אפילו ע"י מכונה וכדו'. (הגר"ש"א זצ"ל (פניני חנוכה ע"מ קלא).) וכל אחד ינהג כפי מנהגו.

להקל בשעת הצורך

בשעת צורך גדול ניתן להקל לעשות מלאכה הנצרכת, כי מנהג זה אינו חמור כל כך. (הגר"ש"א זצ"ל (פניני חנוכה ע"מ קלא)).

החייבים במצוה

אנשים ונשים

אנשים ונשים חייבים בנר חנוכה. ומוציאין אחרים יד"ח. נש"ע (סי' תרע"ה סעי' א). ומי"מ המנהג שנשים נשארות [ובנות הסמוכות על שלחן אביהן] אין מדליקות בעצמן אלא יוצאות בהדלקת בעל הבית. (מ"ב ס"ב תרע"ה ס"ק ט וסי' תרע"א ס"ק ט) ושע"צ (סי' תרע"ה אות י). אבל אשה שאין לה בעל, ואם אינו נמצא בבית, מדליקה בעצמה ומוציאה כל בני ביתה. (מ"ב ס"ב תרע"ה ס"ק ט). וכמו כן יכולה לבקש מאיש אחר (שהוא גדול) שידליק ויברך עבורה, בתנאי שעומדת שם ותשמע הברכות ממנו ותכוון לצאת יד"ח. (מ"ב ס"ב תרע"ה ס"ק ט). ועיי עוד להלן לענין שליחות לנ"ח.

חרש ושוטה

חרש ושוטה פטורים, ועיי' אינן מוציאים אחרים יד"ח. נש"ע (סי' תרע"ה סעי' א). ומי"מ חרש שאינו שומע והוא מדבר חייב בנר חנוכה, דהוא כפקח לכל דבר. (מ"ב ס"ב תרע"ה ס"ק יב).

סומא

סומא, אם הוא בבית שאחרים מדליקין ויכול להשתתף בפריטי עמהם ויברכו עליו, יעשה כן. וכן אם יש לו אשה, אשתו מדלקת עליו. ואם הוא לבד ואין לו אשה, ידליק בעצמו ע"י סיוע של אחר, ומי"מ לא יברך. ואינו יכול להוציא אחרים יד"ח. (מ"ב ס"ב תרע"ה ס"ק ט).

אינן

אונן פטור מנר חנוכה. ואם הוא נשוי אשתו או שאר בני ביתו ידליקו. (מ"ב ס"ב תרע"ה ס"ק יב). ולא יענה אמן על הברכות. נש"ע (סי' תרע"ה ס"ק יב). ואם הוא יחידי בבית, ידליק הנרות לפרסומי ניסא בלא ברכה. (שם). ואם עבר ויברך לא עונים אמן על ברכתו. (הגר"ש"א זצ"ל (פני ברך) אג"ת אות ח ומי"מ סי' צא אות כה). ולאחר הקבורה א"צ לחזור ולהדליק. (הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש פליט אות יז)). ואם היה אונן בליל א' של חנוכה, והדליק אחר בביתו את הנר, אינו מברך שהחיינו בהדלקה בליל שני. (הגר"ש"א זצ"ל (שם פ"טו אות יב)).

מצוה בו יותר מבשלוהו

מצוה להדליק הנרות בעצמו ולא ע"י שליח או ע"י אשתו, כי מצוה בו יותר מבשלוהו. (מ"ב ס"ב תרע"ה ס"ק יב). ועיי בזה בשמעתא עמיקתא גליון פ"ג.

קטן בהדלקת נ"ח

היובן

קטן שיש לו בית משלו חייב להדליק נרות חנוכה. נש"ע (סי' תרע"ה סעי' ג) ומ"ב (סי' ס"ק יג). אבל קטן הסמוך על שלחן אביו אינו חייב להדליק. נש"ע (סי' תרע"ה סעי' ג) ומ"ב (סי' תרע"ה ס"ק יג) וכה"ח (שם אות כח וסי' תרע"ה אות כב). ואם רוצים להרגילו במצוות ולהדליק נר משלו מותר. ואם הוא בן אשכנז יכול אף לברך על ההדלקה זו. וכן המנהג. (הגר"ש"א זצ"ל (מבית לוי ח"י ע"מ ז). ועיי בזה בשמעתא עמיקתא דיני קטן וחנינו). (ואם הוא בן ספרד, אם לא הגיע לגיל חינוך נרשאי להדליק בפני עצמו בברכה. ואם הגיע לגיל חינוך, אף שעדיף שלא יברך מי"מ אם מאוד רוצה בכך יכול אף לברך. [אור לציון (ח"ד פמ"ב אות א)].

נרות שידלקן חצי שעה

נרות חנוכה של קטנים לכתחלה יש להחמיר שידלקו חצי שעה בצמצום, ובדיעבד אפילו אינם דולקים חצי שעה כל שאין הדבר ניכר לקטן יוצא יד"ח. נש"ע באג"מ (א"ח ח"ג ס"סי צה) ובכה"ח (סי' תרנ"א אות טז). ודעת הא"מ מבוטשאטש (ס"סי תרע"ה) דאין קפידא אם אין הנרות דקטנים שהגיעו לחינוך דולקין חצי שעה, כיון שהתינוק אין בו הבחנה בזה ויכול לסבור על פחות מחצי שעה שהוא חצי שעה. ועיי בזה בשמעתא עמיקתא גליון קס"ג - וספר דיני קטן וחנינו.

הידור מצוה

די חנכה לידן עיקר הדין, להדליק נר אחד כל יום. (מ"א סי' תרע"ה ס"ק ח) דקטנים פטורים בכה"ח, דלא כהר"מ"א שם שמחמיר בזה. וכן פסקו המ"ב (ס"סי תרע"ה וסי' תרע"ה ס"ק יג) והכה"ח (שם אות כח וסי' תרע"ה אות כב). ובכה"ח שהקטן גר בבית משלו ומדליק נ"ח מדין חינוך, י"א שיש לחנוכו לקיים ההדלקה בהידור כגדול, עיי במראי קדש (חנוכה סי' טו) ובדעת תורה (למהר"ש"ם סי' תרע"ה על סעי' א).

עוזר לקטן בשעת קיום המצוה, אף אם עוזר לבנו לקיים המצוה, כגון שמחזיק עמו הנר, יוצא הבן ידי חובתו. [כן מוכח מהש"ע (סי' תרנ"א סעי' ו) שכתב שלא להקנות לקטן את הדי' מנינים ביום ראשון של סוכות (שחיוב נטילת מדאו) קודם שיצא בו, מפני שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מהותרה, ונמצא שאם החזיר לו אינם מוחזרים וכו', וי"א תופס עם התינוק כיון שלא יצא מידו שפיר דמי, עיי' ב"מ (שם ס"ק כח) שבכה"ח יצא יד"ח חינוך לפי הסוכרים ולכא הויב חינוך שיהיה "לכ"ס" כיון דאינו פרט במעשה קיום המצוה גופא. ומוכח דשנים שעשו יכולים לצאת ידי חובת המצוה, ודו"ק. ועיי משי"כ עוד בזה בס"ד בשמעתא עמיקתא - דיני קטן וחנינו].

קטן שהגדיל בימי חנוכה

קטן שהגדיל בימי חנוכה, חייב להדליק נרות בימים הנותרים כגדול. (הכמת שלמה (לגר"ש"ק זצ"ל סי' תרע"ה סעי' ב). ואינו חוזר ומברך שהחיינו. (הגר"ש"א זצ"ל (שלמי שמחה ע"מ תרנ"ח)).

הדלקה בשקיעה בנער שיגדיל בחנוכה

קטן שמנהגו להדליק בכל יום מיד עם שקיעת החמה, ונעשה בר מצוה בתוך ימי חנוכה, א"צ להמתין מלהדליק באותו היום עם צה"כ, אלא ידליק מיד עם שקיעת החמה כמנהגו. (הגר"ש"א זצ"ל (שלמי מועד פמ"ז ושלמי שמחה ע"מ תרנ"ח). והגר"ש"א זצ"ל (ישא יוסף ח"ד ע"מ ק)).

להוציא ידי חובת נרות חנוכה קטן יכול להוציא גדול ידי חובת הדלקת נרות חנוכה רק בשעת הדחק. (מ"ב ס"ב תרפ"ט ס"ק ו ושע"צ שם).

השוחה מהזין לביתו (ברכת הרואה)

מי שאינו מדליק בעצמו

מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותו לילה (ואין מדליקין עליו בביתו), כשרואה נר חנוכה מברך "שעשה נסים", ובליל ראשון מברך גם "שהחיינו", ואם בליל ב' או ג' בא להדליק אינו חוזר ומברך "שהחיינו". נש"ע (סי' תרע"ה סעי' ג). ואם נדמנו לו באותו לילה נ"ח, מדליק ואינו מברך אלא ברכת "להדליק נר חנוכה" בלבד. (הגר"ש"א זצ"ל (שם פ"טו אות יא)).

הנר העיקרי כבה

מברכין על ראיית נ"ח אף אם כבה כבר הנר העיקרי ונשארו רק נרות החידור. (הגר"ש"א זצ"ל (שם פ"טו אות א)).

נר שהדליקוהו מפני החשד

מברכין ברכת הרואה אף על נר שהדליקוהו מפני החשד בלבד. (הגר"ש"א זצ"ל (שם פ"טו אות ב)).

נר שהדליקוהו בבית הכנסת

נר שהדליקוהו בבית הכנסת, נח' הפוסקים האם מברכים עליו ברכת הרואה. וספק ברכות להקל. נש"ע בא"מ מבוטשאטש (סי' תרע"ה על סעי' א), בהתעוררות תשובה (ח"א סי' ק) ובאג"מ (א"ח ח"א סי' קצ ד"ה וצ"ק לומר).

מדליקים עליו בביתו

יש אומרים שאם מדליקין עליו בתוך ביתו אינו מברך ברכת הרואה. נש"ע (סי' תרע"ה סעי' ג). ויש סוברים שאפילו אם יודע שמדליקין עליו בביתו כיון שהוא בעצמו אינו מדליק וגם אינו משתתף עם אחרים בפריטי צריך לברך על הראיה להודות על הנס וגם לברך דין שהחיינו, ומי"מ אינו כדאי לעשות כן למעשה משום ספק ברכות להקל. (ואם משתתף בפריטי ושומע ברכה מבעל הבית [אפילו אם לא ראה אז הנרות] אינו מחויב לכל הדעות לברך אחר כך על הראיה, משום שכבר יצא מדין שומע כעונה, והרי כבר הודה על הנס). (מ"ב ס"ב ס"ק י) ושע"צ (אות י). וכשסמך על אשתו או בני ביתו שמדליקים בביתו, אם בא בליל שני לביתו ומדליק אחר צריך לברך ברכת שהחיינו. (מ"ב (שם) ס"ק יז).

הזכרת על הניסים בתפלה

אמירתו בתפלה

כל שמונת ימי חנוכה אומר על הניסים בתפלה בברכת מודים, ואף במוסף של שבת ור"ח (ואם אמר על הניסים בעבודה והשלים תפלתו, אי"צ לחזור, כי אינו הפסק מה שאמר חוץ למקומו). [שו"ע (סי' תרפ"ט סעי' א-ב) ושע"י (אות ב)].

נוסח אמירתו

יאמר ועל הניסים בו"י... בכשעמדה עליהם יש לדלג תיבת עליהם דהא אח"כ אומר על עמד ישראל אח"כ אומר ועל עמד ישראל. [מ"ב ס"ק א]. י"ל להשכיחם תורתך ולא יאמר מתורתך במי"ם. צ"ל שמונת ימי חנוכה אלו להודות. [מ"ב ס"ק ח]. וי"א שאין אומרים: כשם שעשית וכו', אלא מסיים: ועשית עמהם נסים וגבורות בימים ההם בעת הזאת, וי"א שאומרים אותו. [שו"ע (סעי' ג)]. ודעדיב כמר עבדי ודעדיב כמר עבדי. [מ"ב (סעי' ג)].

ערב חנוכה שחל בערב שבת

מי שהדליק נ"י קודם מנחה (עי' לעיל בדיני ערב שבת) בערב חנוכה, אע"פ שברך על הדלקה עשהה ניסים לאבותינו כו', מ"מ אינו אומר על הניסים בתפלת מנחה. [הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש פ"מ אות ה) והגר"ק זצ"ל (חוט שני חנוכה ע"מ שו)]. ויש מי שאומר שיש לאומרו. [הגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"יז אות ו)].

שבת לאומרו בתפלה

שם לא אמר על הניסים בתפלה, אין מחזירין אותו. ומיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם, אפילו נזכר בין אתה להשם, חוזר. [שו"ע (סי' תרפ"ט סעי' א)]. ואם לא הזכירו כלל יאמר דרך בקשה אחר גמר התפלה קודם יהיו לרצון: "הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתניהו כו"י". [מ"ב ס"ק ז].

לדלגו ע"מ להפסיק קדושה עם הצבור

אין לדלג לאמירת על הניסים, כדי לומר קדושה עם הציבור (אע"פ שאין אמירתו מעכבת). [צ"צ (ח"י"מ מילואים סי' יא) ואור לציון (ח"ד פ"ח אות א)].

טעה והזכיר על הניסים בתפלה במוצאי חנוכה

טעה ואמר בתפלת י"ח במוצאי חנוכה "על הניסים", דעת השו"ע (סי' קח סעי' יב) שאפי' אם נזכר קודם שסיים את הברכה ממשיך כדרכו. אולם דעת המ"ב (סי' קח) שיפסיק ויתחיל מתחילת אותה ברכה. אא"כ כבר סיים הברכה דכתיב' ממשך להתפלת כדרכו.

הזכרת על הניסים בברכה אחרונה

אמירתו בבהמ"ז וברכת מעין שלש

כל ח' ימי חנוכה אומר על הניסים בבהמ"ז בברכת הארץ. [שו"ע (סי' תרפ"ט סעי' א-ב) ושע"י (אות ב)]. אולם בברכה מעין שלש אין מזכירין אותו. [מ"ב ס"ק ב].

שבת לאומרו

אם לא אמרו בברהמ"ז, אין מחזירין אותו. [שו"ע (סי' תרפ"ט סעי' א)]. מיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם, אפילו נזכר בין אתה להשם, חוזר. [שו"ע (סי' תרפ"ט סעי' א)]. ואם לא אמרו כלל כשמוגיע להרחמן יאמר: הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתניהו כו'. [רמ"א (סי' תרפ"ט סעי' א)].

בסעודה שלישית של ערב חנוכה

אם אכל סעודה שלישית בשבת ערב חנוכה, והמשיך סעודתו עד הלילה, אינו מזכיר של חנוכה רק של שבת לבד. [מ"ב (סי' קפ"ח סעי' ג)]. ועי' ביא"ה (ד"ה מזכיר) דמ"מ אם שחל הזכיר רצה ונזכר קודם שפ"ח בהטוב והמטיב אין מברך ישינתו שבתות למנוחה כו"י, משום דיש חולקים על האי דינא וסב"ל.

נמשכה סעודתו למוצאי חנוכה

מי שסעד ביום אחרון של חנוכה, ונמשכה סעודתו עד הלילה, י"א שאם אכל כזית פת לפני השקיעה אף שהמשיך לאכול משחשכה זוכר על הניסים. [שו"ע (סי' קפ"ח סעי' ז) ורמ"א (סי' תרפ"ט סעי' ג)]. מיהו אם התפלל מערבין ברהמ"ז שוב אינו מזכיר. [מ"ב (שם ס"ק ב)]. ועיי"ש בסי' תרצ"ה ס"ק ט"ז דמ"מ לכתחלה לא יתפלל מערב לפני בהמ"ז כדי שיוכל להזכיר על הניסים]. וי"א שאין עליו להזכיר על הניסים בכל אופן. [כה"ח (סי' קפ"ח אות ג)]. והעיקר כדעה הראשונה. [מ"ב (שם)]

ואור לציון (ח"ד פ"ח אות ג)].

טעה והזכיר "על הניסים" בברכת המזון במוצאי חנוכה

אם אמר "על הניסים" בברכת המזון במוצאי חנוכה, אפי' אם נזכר קודם שסיים את הברכה ממשיך כדרכו. וכן עיקר לבני ספרד. [עי' שו"ע (סי' קח סעי' יב)]. וכן פסק האור לציון (ח"ד פ"ח אות ג)]. וי"א שלכתחלה יפסיק ויתחיל מתחילת אותה ברכה. אלא שאם כבר סיים הברכה ממשיך כדרכו. [עי' במ"ב (סי' ק"ח) ובקצות השלחן (סי' מז ס"ק כה)].

שבת חנוכה שחלה ב"ח

בשבת חנוכה שחלה בראש חודש, מלבד על הניסים צריך להזכיר רצה והחליצנו ואח"כ יעלה ויבא. טעה והזכיר יעלה ויבא ואח"כ רצה והחליצנו יצא ידי חובתו. [מ"ב (סי' קפ"ח ס"ק ג)]. ואפילו אם לא התחיל ברכת בונה ירושלים, אי"צ לחזור לומר יעלה ויבא לומר כסדרם. [הגר"ש קלוגר (שנת חיים סי' קפ"ח). וכן גר' קצת מהמ"ב (סי' קפ"ח ס"ק כ)]. ויש מפורקי ספרד הסוברים שצריך לכתחילה לומר שנית יעלה ויבא אחר רצה והחליצנו כ"ז שלא חתם הברכה. [רב פעלים (אוי"ח ח"ב סי' פ)]. ועי' משי"כ בזה ב"י"ד בשמעתא עמיקתא גליון רמ"ג].

הלל

אמירת הלל

כל שמונת ימי חנוכה גומרין את ההלל. [שו"ע (סי' תרפ"ט סעי' א)]. ואחר ההלל אומרים חצי קדיש. [מ"ב (סי' ק"א) וכה"ח (אות ב)].

לא גמר את ההלל

אם דילג אפילו אות א' יחזור לתחילת אותו פסוק שבו דילג. [מ"ב (סי' תפ"ט ס"ק ב)]. ועי' בשע"י סי' תפ"ח (שם אות ב) שבהלל דרי"ח אם דילג פחות מפסי' שלם אי"צ לחזור. [ואם אינו זוכר באיזה פס' דילג, יחזור לתחילת המזמור שבו משתפק. [עי' מ"ב (סי' תכ"ט ס"ק ב)] וביאור הלכה (ד"ה למקום)]. ואם נזכר אחר שסיים את כל ההלל עם הברכות חוזר לראש ההלל עם הברכות. [כן יוצא מהמ"ב (סי' תכ"ט ס"ק ב)] והשע"י (שם) פרט לר"ח שהקל אי"צ לחזור ולברך. [ואם אמר חצי הלל כמו בראש חודש, וסיים שדילג י"א לנו"י ו"אהבתי"י י"א שיחזור ויאמר הלל שלם בלי ברכות. [נבט הלוי (ח"י ס"ב)].

נשים באמירת הלל

נשים אינן חייבות לומר הלל בחנוכה. [הגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"יז אות ו)]. ויש מפורקי ספרד שנקטו שעלן לאומרו ללא ברכה. [אור לציון (ח"ד פ"ח אות א)]. ועי' בשמעתא עמיקתא רפ"ז].

אבל באמירת הלל

האבל תוך שבעה אינו אומר הלל. [מ"ב (סי' תרפ"ט ס"ק א)]. ודעת פוסקי ספרד שהאבל אומר הלל. [כה"ח (סי' קלא אות א) וסי' תרפ"ט אות ד)].

המתפללים בבית אבל

אין אומרים הלל בבית האבל בחנוכה, אבל על המתפללים לאמרו אח"כ בביתם. [מ"ב (סי' קלא ס"ק ג)]. והמנהג אצל בני אשכנז שהאבלים יוצאים מהחדר בו מתפללים והצבור אומר הלל, אא"כ מתפללים בבית הנפטר שאז לא אומרים אותו בכל אופן. [נש"ח (ח"א פ"כ אות ג) ס"ק יז-י]. ודעת פוסקי בני ספרד לאומרו בכל אופן (ואף האבל אומרו). [כה"ח (סי' תרפ"ט אות ז)].

שאר דיני התפלה

אמירת החנוך, צדקתך, למנצח וצדוק הדין

כל שמונת ימי חנוכה אי"א תחנון, צדקתך צדק, למנצח וצדוק הדין. וה"ה בערב חנוכה במנחה. [רמ"א (סי' תרפ"ט סעי' א) וכה"ח (שם אות ו)].

א-ל ארך אפים ויה"ר אחר קרה"ת

אין אומרים א-ל ארך אפים בבי' וה' בחנוכה, ויה"ר אחר ס"ת. [מ"ב (שם ס"ק א) וכה"ח (אות ו)].

ויתן לך במוצי"ש
אין אומרים "ויתן לך" בבהמ"ז במוצי"ש חנוכה, אלא כל א' אומרו ביחידות בביתו אחר ההדלקה. [לוח אר"י (למהרי"ט)].

אבל להיות שיץ

מתפלל האבל (י"ב חודש על אביו ואמו ושלישים על שאר קרובים) בחנוכה לפני העמוד מנחה ומעריב. [מ"ב (סי' תרע"א ס"ק מד) ושע"י (אות ג)]. אבל בשחרית אין מתפלל מפני אמירת הלל. [מ"ב (סי' תרפ"ט סעי' א)]. ועי' בסי' תפ"א ס"ק ז' שכתב שיכול להתפלל שחרית אלא שאחר יאמר הלל. ועי' כה"ח (סי' תקפ"א אות ג)]. וי"א שאינו מתפלל אף תפלת מנחה ומעריב. [בעל האג"מ (רבבות אפרים ח"א סי' תמ"ג) ועי' בספר דברי סופרים (פניו אות נה) השיטות בזה].

הספר ותענית

הפסד

אין מספידין בימי חנוכה אלא לחכם בפניו. [שו"ע (סי' תרע"ט סעי' ג)]. ועי' בשע"י (סי' תכ"א אות א) וסי' תקמו אות ד) שאין דין ת"ח בזמניו. ועי' בגשר החיים (ח"א פ"ג אות ז)]. ולפני חנוכה או אחריו מותר. [מ"ב (סי' תרפ"ט ס"ק א) ושע"י (שם תפ"א ס"ק ז) שנהגו אף בזמנו להספיד ת"ח בחנוכה ובפורים אבל לא בחוה"מ]. ויש מי שמחמיר ביום לפני חנוכה (כ"ד כסלו). [מ"ב (סי' תרע"ט ס"ק ב)]. ומ"מ בליל כ"ד בכסלו יש להקל. [הגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פ"מ אות ג)].

הליכה לבית הקברות

יש נוהגים להמנע מללכת לבית הקברות ביום היארציט החל בחנוכה. [כה"ח (סי' תרע"א אות ב)]. והמנהג ללכת ביום היארציט ואפילו ביום השבעה וביום השלושים (אלא שלא אומרים השכבה רק מזמורי התהילים לעי"ג וקדיש). [גשר החיים (ח"א פכ"ט אות ה), הגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש חנוכה פ"יז הגה 31) והגר"ש"א זצ"ל (אשרי האיש ח"ג פ"מ אות ב)].

תענית ביום היארציט או תענית הלום

בימי חנוכה אין מתענין יום שמת בו אב וכן תענית חלום. [רמ"א (סי' תרע"ט סעי' ג)]. ואם עבר היתענה יום שמת בו אביו ואמו או ת"ח צריך למיתב תענית התעניתה אחר חנוכה. [מ"ב (סי' י"א)]. אמנם לפני או אחרי חנוכה מותר, אלא שלכתחלה לפני חנוכה יש לחמיר. [חו"מ מהנהגים להתענות לפני חנוכה תמורת התענית של ערב ר"ח טבת שלא ישנו ממנהגם. [מ"ב (סי' תרפ"ט ס"ק א)].

תענית ביום החופה

אין מתענין בחנוכה, ועי"כ חתן ביום חופתו אינו צם. [רמ"א (סי' תקע"ג)].

סעודת מצוה ומנהגי המאכלים

ריבוי סעודות בחנוכה

ריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות השרות, שלא קבעום למשתה ושמחה. [שו"ע (שם סעי' ג)]. וי"א שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות, משום דבאותן הימים היתה חנוכה המזובת. ונוהגין לומר זמירות ותשבחות בסעודות שמרבים בהם, ואז הוי סעודת מצוה. [רמ"א (שם)].

אבל להשתתף בסעודת חנוכה

יש אומרים שאין האבל רשאי לילך לסעודה הנעשית לכבוד חנוכה. [אג"מ (ח"ג ססי' קס"א)]. ויש מקילים אם אין מזמרים שם אלא מעניני היום. [הגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"יז אות ג) והגה 33].

אכילת מאכלי חלב

י"א שיש לאכול מאכלי חלב בחנוכה, לפי שהנס נעשה בחלב שהאכילה יהודית את האויב. [רמ"א (שם)].

מאכלים מטהונים בשמן

נוהגים לאכול מאכלים מטוגנים זכר לנס, ואין לזלזל בשום מנהג. [מיימון בן יוסף (אוסף כתבי ידות ישנים ירושלים תשי"ה הובא בספר מנהג ישראל תורה סי' תרע"א אות ג)].

סופגניות שלא בתוך הסעודה

סופגניות המצויות בזמנינו מותר לאוכלם אף לכתחלה שלא בתוך הסעודה ולברך עליהן מזונות. [חכם אחד בשם הגר"ק זצ"ל, כי מרגשיים טעם השמן והוי כפח"כ, ועי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון קכ"ג]. ויש להזהר לכתחלה מלקבוע עליהן סעודה כמבואר בביאור הלכה (סי' קס"ח ד"ה וכו"י). ובדיעבד אף קבע עליהן מברך מעין שלש כמ"ש המ"ב (שם ס"ק ע"ה), ועי' בחזו"א (סי' כו ס"ק ב-ג)]. ולרווחא דמלתא יחתכם לפני ההגשה לפרוסות פחות מכזית. [עי' בחזו"א (סי' כו ס"ק ה) ד"ה היוצא].

ברכת הסופגניות הבאים בתוך הסעודה

אין מברכים על הסופגניות בשעת סעודת פת, אף אם באים בסוף הסעודה לקנינות. [הגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"יז אות ז), עיי"ש בהדין כי סתמא יש כוונה לאוכלם גם שלם שביעה].

ברכה על האבקת סוכר שעל הסופגניות

אבקת סוכר שנותנים על גבי הסופגניה, טפלה לסופגניה ונפטרת בברכתה. ואם לא היה לו אבקת סוכר בשעה שברך על הסופגניה, אם היתה דעתו עליה בשעת הברכה נפטרת. ואם לא היתה דעתו עליה ואח"כ הביא לו, אם האבקת ניכרת על הסופגניה מברך עליה. אבל אם היא נבלעה בתוך הסופגניה ואינה ניכרת י"א דלא מברך עליה [עי' בדברי הגר"ק זצ"ל בחוט שני (ח"ב ע"מ ש)]. וי"א דיש לברך שהכל על דבר אחר ולפוטרה. [עי' בדברי הגר"ש"א זצ"ל בששי"כ (פ"ד הגה סז) ובתיקונים ומילואים פמ"ח הגה קטו]. ועי' עוד בשמעתא עמיקתא גליון ל"ט].

למנון סופגניות בשמן הקדוש בקדושת שביעית

לכתחלה אין לטנון סופגניות בשמן של שביעית, כיון שחלק גדול מהשמן נזרק לאחר הטיגון, ובמקום הצורך יש להקל כי סוף סוף השמן בא לתת טעם. [הגר"ש"א זצ"ל (משנת הגר"ש ע"מ פ"א). והגר"ק זצ"ל (חוט שני שביעית ע"מ ר"ג) משתפק בזה].

הנחת הסופגניות על מיהם שעל גבי האש בשבת

מותר לחמם סופגניות סמוך לאש בשבת, אף אם יש בהם מילוי או שהם מצופות בשוקולד וכדו' [אם כל מרכיביה מבושלים מער"ש]. [הגר"ש"א זצ"ל (הליכ"ש פ"יז אות י"א)]. ואם יש בהם כמות גדולה של מילוי נוזלי, יש מחמירים שלא להניחם סמוך לאש [במקום שיכול המילוי להגיע לחום שהיד סולדת בו, אף שהמילוי מבושל מער"ש]. [הגר"ש ואזנר זצ"ל (מאור השבת ח"ב סי' ח הגה ק"ב)]. ודעת הגר"ש"א זצ"ל (שם) לאסור אח"כ יש בה רק שכבה דקה הנמנחת על הפת. ועי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון שכ"ד].

